UO‘K / UDC: 81’25:070

VAQTLI MATBUOTDA TARJIMA QILINGAN ASARLAR: TARIXIY TAJRIBA VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

Oybekova Muslima Sanjarbek qizi

Gid hamrohligi va turizm fakulteti, 101-guruh talabasi

Ilmiy rahbar: ***Abdurahmonov To‘raxon Saydullayevich***

Annotatsiya. Maqolada o‘zbek vaqtli matbuotida tarjima asarlarning paydo bo‘lishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy holati tahlil qilinadi. Matbuot tarjimasining operativlik, parchalilik va ommabop uslub kabi o‘ziga xos jihatlari yoritiladi. Tezkor tarjimaning kamchiliklari ko‘rsatilib, tahririyatlar faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha takliflar beriladi.

Kalit so‘zlar: *vaqtli matbuot, tarjima, jadidlar, adaptatsiya, parcha tarjima, tarjima tahriri.*

Аннотация. В статье анализируются возникновение, этапы развития и современное состояние переводных произведений в узбекской периодической печати. Раскрываются особенности газетно-журнального перевода: оперативность, фрагментарность, ориентация на массового читателя и адаптация текста. Отмечаются недостатки спешного перевода и предлагаются меры по совершенствованию редакторской работы в периодических изданиях.

Ключевые слова: *периодическая печать, перевод, джадиды, адаптация, фрагментарный перевод, редактирование перевода.*

Abstract. This article examines the emergence, stages of development and current state of translated works in the Uzbek periodical press. It highlights the specific features of press translation: timeliness, fragmentation (serialization), and adaptation for a mass readership. The article also points out the shortcomings of

hasty translation and offers suggestions for improving editorial practice in periodicals.

Keywords: *periodical press, translation, Jadids, adaptation, fragmentary translation, translation editing.*

KIRISH

Vaqtli matbuot (gazeta va jurnallar) har qanday jamiyatning madaniy va ma’rifiy hayotida alohida o‘rin tutadi. Badiiy, ilmiy va publisistik tarjimalarning xalq orasida ommalashuvida hamda milliy adabiyotning boyishida u ilk platforma vazifasini bajargan. Kitob nashriga qaraganda matbuot kengroq kitobxon ommasiga tezroq yetib boradi. Shu sababli tarjima asarlar ko‘pincha avval davriy nashrlar sahifalarida o‘quvchi bilan uchrashgan.

Tadqiqotning **maqsadi** vaqtli matbuot sahifalarida chop etilgan tarjima asarlarning rivojlanish bosqichlarini o‘rganish, ularning milliy va jahon adabiyoti integratsiyasidagi o‘rnini hamda tarjimonlik mahoratini tahlil qilishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi **vazifalar** belgilandi:

- vaqtli matbuotda tarjima adabiyotining shakllanish tarixini yoritish;
- matbuot tarjimasining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash;
- zamonaviy nashrlardagi tarjima holatini baholash va amaliy takliflar berish.

1. Vaqtli matbuot va tarjima adabiyotining shakllanish tarixi

O‘zbekistonda vaqtli matbuotda tarjima asarlarning paydo bo‘lishi XIX asr oxiri va XX asr boshlariga borib taqaladi. “Turkiston viloyatining gazetasi”, “Taraqqiy”, “Sadoi Turkiston” gazetalari hamda “Oyna” jurnali sahifalarida jahon adabiyoti va ilmiy qarashlarining ilk tarjimalari bosila boshlagan.

Bu jarayonda jadid ma’rifatparvarlari, jumladan Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Cho‘lpon va boshqalar muhim rol o‘ynadi. Ular matbuot imkoniyatlaridan unumli foydalanib, xalqni jahon madaniyati bilan tanishtirishda

tarjimani eng samarali vosita deb bilishgan. Shu tariqa matbuot faqat xabar tarqatuvchi emas, balki ma’rifat va adabiy aloqalar maydoniga ham aylangan.

2. Vaqtli matbuotda tarjima qilishning o‘ziga xos xususiyatlari

Kitob holida nashr etiladigan tarjimalardan farqli ravishda, matbuot tarjimasi quyidagi xususiyatlarga ega:

1. **Operativlik va dolzarblik.** Davr talabi va jamiyat ehtiyojidan kelib chiqib, yangi va dolzarb asarlar zudlik bilan tarjima qilinadi.
2. **Qisqalik va parchalilik.** Yirik epik asarlar (roman, qissa) gazeta va jurnallarda davomli (serial) ko‘rinishda yoki eng muhim parchalari bilan beriladi.
3. **Ommabop va tushunarli uslub.** Matbuot keng o‘quvchi ommasiga mo‘ljallangani uchun tarjimon matnni o‘quvchiga ravon va tushunarli bo‘lishi uchun moslashtirishi (adaptatsiya) lozim bo‘ladi.

Bu xususiyatlar tarjimondan tezkorlikni ham, asl matn mazmuniga sodiqlikni ham talab qiladi. Ikkalasini uyg‘unlashtirish matbuot tarjimasining asosiy murakkabligidir.

3. Zamonaviy vaqtli matbuot va tarjimaning bugungi holati

Bugungi kunda an’anaviy bosma matbuot bilan bir qatorda elektron jurnallar, tarmoq nashrlari va onlayn-resurslar ham tarjima asarlarni taqdim etishda asosiy o‘rinni egallamoqda. Zamonaviy davriy nashrlarda jahonning mashhur badiiy va ilmiy nashrlari (masalan, *National Geographic*, *The Economist*), shuningdek zamonaviy nasr va nazm namunalari o‘zbek tiliga o‘girilib chop etilmoqda.

Biroq tezkor tarjima natijasida ba’zan tahrir va tahlil yetishmasligi, uslubiy g‘alizliklar hamda asl ma’nodan uzoqlashish holatlari uchraydi. Bu muammo ayniqsa onlayn nashrlarda sezilarli, chunki u yerda matnni tezroq e’lon qilish ustuvor bo‘lib qoladi.

XULOSA VA AMALIY TAKLIFLAR

Vaqtli matbuot tarjima adabiyotini ommalashtirish va yangi tarjimonlar avlodini shakllantirishda “mahorat maktabi” vazifasini o‘taydi. To‘plangan ma’lumotlar quyidagi xulosalarga olib keladi:

1. Matbuotda chop etilgan tarjimalar doimiy muloqot va muhokama jarayonida bo‘lgani uchun tarjima nazariyasi rivojiga turtki beradi.
2. Davriy nashrlarda professional tahririyat va maxsus tarjimonlar bo‘limi faoliyatini kuchaytirish lozim.
3. Tezkorlik bilan birga tarjima sifati, ya’ni asl matnga sodiqlik va uslubiy ravonlik ham talab etilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. G‘ofurov I. Tarjima san’ati. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2012.
2. Musayev Q. Tarjima nazariyasi asoslari. — Toshkent: “Fan”, 2005.
3. Qudratov H. O‘zbek vaqtli matbuoti tarixi va adabiy jarayon. — Toshkent, 2018.
4. Google Scholar va elibrary.ru ilmiy ma’lumotlar bazasi materiallari.